

Stichting Natuurvolgend Bosbeheer

Tonden, 16 januari 2021.

Geachte Statenleden,

Het College van Gedeputeerde Staten heeft op 15 december 2020 het Uitvoeringsprogramma Bomen en Bos (“Vitaal en divers bos”) vastgesteld en ter bespreking naar Provinciale Staten gestuurd.

Er is veel maatschappelijke aandacht voor behoud, beheer en uitbreiding van bossen. Deze aandacht is terecht omdat bossen vooral belangrijk zijn voor de volksgezondheid, biodiversiteit, klimaat en natuurbeleving.

Op 31 oktober 2020 heb ik de Staten mogen informeren over duurzaam bosbeheer, specifiek over de methode Natuurvolgend Bosbeheer die al meer dan 30 jaar op Kroondomein Het Loo wordt toegepast. De kern van deze methode is: bos blijft altijd bos, met houtoogst uitsluitend via uitdunnen en individuele uitkap. Bosbeheer zonder kaalkap dus.

Met natuurvolgend bosbeheer kunnen alle door de provincie Gelderland geformuleerde doelen aangaande hoogwaardig en toekomstbestendig bosbeheer op een economisch en ecologisch verantwoorde manier worden verwezenlijkt.

Vitaal en divers bos

Het Uitvoeringsprogramma “Vitaal en divers bos” omvat voorstellen die substantieel bijdragen aan de gestelde doelen, zoals:

- uitbreiding van het areaal natuurbos;
- ondersteuning van het verloopingsproces in het bos;
- aanleg van nieuwe bossen.

Het Uitvoeringsprogramma laat helaas ook ruimte voor activiteiten die de provinciale ambities dwarsbomen. Dat zijn:

1. Het toepassen van de verouderde houtproductiemethode door middel van kaalkapexploitatie. Daardoor worden de mogelijkheden die er zijn om bossen ecologische én economisch duurzaam te beheren, onderuit gehaald.
2. Het uitvoeren van de zogenoemde “revitaliseringsplannen” uit de nationale (concept) Bossenstrategie. Het bijplanten van uitheemse boomsoorten in het huidige bos maakt daar deel van uit. Dat zal leiden tot het verloren gaan van de biodiversiteit en natuurlijkheid van de Gelderse bossen.

Omdat ik u in de verkenningsfase heb mogen informeren over de voordelen van natuurvolgend bosbeheer, wil ik u graag handvatten aanreiken om het Uitvoeringsprogramma “Vitaal en divers bos” verder te vergroenen.

Bedreigingen voor het bos

De bossen in Gelderland worden bedreigd door stikstofdepositie, verdroging en klimaatverandering. Toch vormen die zaken slechts een deel van de belemmeringen bij het realiseren van de provinciale ambities.

De grootste blokkades bij het streven naar de provinciale doelen, worden veroorzaakt door káalkap en door bijplanten van uitheemse boomsoorten in het bos, als onderdelen van de zogenoemde “revitalisering” van bossen.

Kaalkap veroorzaakt de meest directe en rigoureuze vernieling van bos, biodiversiteit, koolstofbinding en recreatiewaarde. **Vitaal** en **divers bos** wordt vernietigd en omgevormd tot homogeen en kwetsbaar productiebos. Het in december j.l. verschenen rapport van de commissie Rabbinge¹ toont dat ondubbelzinnig aan.

Bijplanten van uitheemse boomsoorten in het bos doet de rijke inheemse biodiversiteit verloren gaan. Het is een sluipende bedreiging voor de bestaande natuurlijke biodiversiteit. Dat uitheemse boomsoorten de klimaatverandering beter zouden kunnen doorstaan dan de inheemse, is overigens pure speculatie. We weten het niet, en zullen er pas over een kleine eeuw achter komen.

Als de genoemde handelingen al zouden worden overwogen, kan dat pas na uitvoering van een gedegen kosten/baten en risico analyse.

Aanbeveling: Ontmoedig kaalkap (een kapvlakte met doorsnede groter dan 1 x de boomhoogte, of 0,1 ha) en het bijplanten van uitheemse boomsoorten in het bos. Deze handelingen dienen op zijn minst vooraf te gaan door een kosten/baten analyse. Aanpassing van de SNL-regeling zou tot een verbod op kaalkap moeten leiden.

Kaalkapbos is productiebos, niet “multifunctioneel”

In “Vitaal en divers bos” wordt vermeld: *“Bos met productie” is een benaming uit de subsidieregeling SNL. Het is in feite multifunctioneel bos, waarin houtoogst gecombineerd wordt met recreatie en biodiversiteit”*.

Deze stelling gaat alleen op als de houtexploitatie op een wijze wordt uitgevoerd die het bosecosysteem en het bosklimaat in stand houden.

¹ Rabbinge, R. et al, 2020. Ecologische effecten van vlaktekop op de kwaliteit van bosecosystemen. Stichting NatuurAlert, Haarlem.

Bij kaalkapexploitatie van divers oud bos en herplant met gelijkjarige planten, met als enige argument dat de houtbijgroei in het oude bos te ver is gedaald, is gewoon sprake van *productiebos*. Dat moet dan ook eerlijk zo genoemd worden.

Door het “multifunctioneel” bos te blijven noemen, wordt de vernietiging van de immateriële bosfuncties versluierd. Het is een vorm van misleiding. De afgelopen acht jaar zijn er onder de dekmantel van dat versluierende taalgebruik duizenden hectares multifunctioneel **vitaal** en **divers bos** omgevormd tot homogeen en kwetsbaar *productiebos*.

De enige situatie waarin kaalkap acceptabel kan zijn, betreft de omvorming van productiebos naar een ander natuurtype, op basis van goed onderbouwde ecologische argumenten en maatschappelijke afweging.

Aanbeveling: Benoem de verschillende beheervormen van het bos in overeenstemming met hun maatschappelijke betekenis en exploitatiesysteem. Dat levert drie categorieën met drie benamingen op:

- **Natuurbos** : natuurlijkheid en biodiversiteit zijn hoofddoel. Koolstofbinding en natuurschoon liften mee. Zonder houtoogst.
- **Uitkapbos**: bos met natuurwaarde en houtoogst. Koolstofbinding en natuurschoon liften mee. Houtoogst uitsluitend door dunning en uitkap, geen kaalkap.
- **Productiebos**: hoofddoel is commerciële productie van hout en/of koolstofbinding. Zonder specifieke natuurdoelen. Geen restricties aan de wijze van oogst. Het is houtteelt – ook prima – maar geen natuur. Het past niet in een natuurgebied.

Ecologie en financiën

Aanvankelijk hebben GS gekozen voor natuurvolgend bosbeheer, een doeltreffende methode om bossen te beheren, een methode die invulling geeft aan de ambities die de Provincie zich stelt.

Dit blijkt uit de volgende passages:

- Citaat uit het Coalitie Akkoord: *“Op dit moment is er sprake van een lichte afname van het areaal bos. Die trend willen we samen met beherende organisaties keren via het introduceren van natuurvolgend bosbeheer en op basis van nieuw op te stellen bosbeleid”.*
- Citaat uit Statenbrief 4 juni 2019, Onderwerp Bomen en bos in Gelderland: *“Wij willen samen met bosbeheerders natuurvolgend bosbeheer introduceren. Hierbij worden bossen niet door kaalkap geogst, maar worden periodiek een of meer bomen geogst en blijft het bos als ecosysteem bestaan. Het overgrote deel van de Gelderse bossen heeft nu een dubbelfunctie: natuur en houtproductie. Houtoogst is hierbij een belangrijke inkomstenbron voor de beheerder. De opbrengsten worden verdisconteerd in de beheersubsidie die de beheerders van de provincie krijgen. Wij willen nieuw bosbeleid opstellen, waarin we willen aangeven of en zo ja waar en hoe wij vinden dat natuur en houtproductie gecombineerd kunnen worden”.*

In mijn presentatie in oktober kon ik laten zien hoe houtoogst door uitkap (natuurvolgend bosbeheer) in Kroondomein Het Loo al meer dan 30 jaar op grote schaal in de praktijk wordt gebracht, en dat deze methode financieel positieve resultaten oplevert en een impuls geeft aan de biodiversiteit, het bos mooier maakt, en bos en bodem weerbaarder tegen de gevolgen van klimaatsverandering.

Uitkapexploitatie contrasteert sterk met de exploitatie door kaalkap. Houtproductie volgens kaalkapbeheer resulteert al vijf decennia in verliesgevende bedrijfsexploitaties.

Voor bosbeheerders die kaalkap toepassen is houtproductie géén netto inkomstenbron, maar juist de oorzaak van exploitatietekorten². Die tekorten worden al decennia verzacht door het verstrekken van bosbeheersubsidies, verliessubsidies. Natuurbeschermingsbudget ingezet voor een natuurvernietigende exploitatie. De belastingbetaler is medefinancier bij de vernieling van bossen.

Bij natuurvolgend bosbeheer zijn verliessubsidies niet nodig. Er is daarbij geen sprake van exploitatietekorten.

Aanbeveling: Beheer bos als permanent bosecosysteem, zonder kaalkap. In geval houtproductie één van de doelen is, zal dat uitsluitend plaatsvinden door uitdunnen en uitkap van individuele bomen.

Welbevinden en volksgezondheid

Van oudsher zijn bossen er vooral geweest om hout te leveren. Geleidelijk hebben andere functies, zoals biodiversiteit en klimaat, de hoofdrol overgenomen.

De functie die bossen vervult voor de volksgezondheid en recreatie is tot nu toe ernstig onderbelicht gebleven.

We bezoeken natuurgebieden om te recreëren. Om ons te herscheppen. Dat doen we omdat we de stress van het werk, van de gemaakte/gebouwde omgeving, van steen en beton, willen ontvluchten. We doen dit door te genieten van de schoonheid van ongeschonden natuur, en dito bos. Daarbij willen we niet geconfronteerd worden met natuurvernietiging, zoals overmatige houtkap.

Dat wordt bevestigd door de sterke emoties die er worden losgemaakt wanneer recreanten worden geconfronteerd met de ontmanteling van de natuurlijke aanblik van oude bossen wanneer die door kaalkap worden vernietigd. We willen genieten van de schoonheid, niet van de afbraak van de natuur. De boswachter kan daar een schijnbaar plausibel verhaal bij hebben, maar de recreant – het grote publiek - blijft ontgoocheld achter.

Recreëren in de natuur en natuurbeleving leveren een wezenlijke, maar beleidsmatig onderbelichte, bijdrage aan ons welbevinden en de volksgezondheid. Het zou veel beter in

² Silvis, H.J. en M.J.Voskuilen, 2019. Bedrijfsuitkomsten in de Nederlandse particuliere bosbouw over 2017. Rapport 2019-048. Wageningen Economic Research.

het bosbeheer en -beleid geïncorporeerd moeten worden en meer prioriteit aan moeten worden toegekend. En in bosbeheermaatregelen worden vertaald.

De economische omvang van de recreatiesector is in zijn volle breedte in Gelderland van veel grotere betekenis dan die van de houtsector. Dat zie je in het bosbeleid niet terug. Het bosbeleid zou gedreven moeten worden door de recreatie- en gezondheidswaarden. De houtproductie zou volgend moeten zijn.

Aanbeveling: geef het welbevinden en de volksgezondheid een centrale plaats bij het ontwikkelen en vaststellen van bosbeleid.

Natuurbos

Bossen met natuur als hoofdfunctie, binnen en buiten de Veluwe, al dan niet kwalificerend als Natura-2000, zijn schatkamers van biodiversiteit. Daar moeten we extra zorgvuldig mee omgaan. Om hun waarde veilig te stellen, is in bossen met hoofddoel natuur houtoogst ongewenst. De natuurlijke kringloop van groei, verval, kieming, verjonging en hergroei is in natuurbos alles bepalend.

De optredende verzuring van bosbodems wordt door het natuurlijke proces van verloofing afgeremd en verminderd. Drastische verlaging van de stikstofdepositie is daarbij wel een voorwaarde. Dure technische maatregelen binnen het bos zijn dan niet langer gewenst.

Aanbeveling: Stop alle houtoogst in natuurbos. Faciliteer de natuurlijke verloofing. Voer geen technische “revitalisering” uit die de natuurlijkheid en biodiversiteit schaden.

Stellingen in “Vitaal en divers bos”

In “Vitaal en divers bos” staat: *“In bossen met voornamelijk een natuurfunctie ... zien we overigens natuurlijke verjonging met nu al aanwezige loofboomsoorten als de beste remedie tegen klimaatsverandering”*

Dat klopt. Maar die remedie geldt ook voor bossen met houtproductie. Tenminste, als deze geëxploiteerd worden door dunning en uitkap, natuurvolgend.

De stelling geldt niet alleen wat de klimaatverandering betreft, maar ook de beleving, biodiversiteit, koolstofbinding, bodemherstel en de productie van hout op zich. Ook de vruchtbaarheid-verlagende bodembewerking is dan niet meer nodig.

Het betekent in feite dat alle investeringen met steenmeel, bijplanten van andere boomsoorten, en actief verjongen via kaalkap, *uitsluitend* gemotiveerd zijn door de houtproductie. Dat maakt het toekomstige hout extreem duur, en het heeft bovendien negatieve gevolgen voor de biodiversiteit en koolstofbinding in die bossen.

De dure pogingen om de houtoogst in Nederland op te voeren, tarten alle economische wetten. De Nederlandse bossector kan nu al niet concurreren met de internationale houtmarkt die bepaald wordt door de ruime zelfvoorzienendheid van hout binnen de EU. De noodzaak om meer hout te gaan produceren in Nederland ontbreekt ten enenmale.

De meest effectieve en efficiënte manier om het klimaat, de biodiversiteit, het bodemherstel en de houtproductie te dienen, is gebruik te maken van de spontaan optredende natuurlijke bosverjonging.

Aanbeveling: Koester alle natuurlijke bosverjonging ten behoeve van klimaat, biodiversiteit, bodemherstel en houtproductie.

Beoordeel alle dure technische maatregelen, die bedoeld zijn ter “revitalisering” van het bos, niet op grond van ongefundeerde verwachtingen, maar in het licht van optredende schade dan wel bewezen meerwaarde.

In dezelfde paragraaf in “Vitaal en divers bos” staat: *“Een toename van dood hout en dode bomen in de bossen zal leiden tot een hogere biodiversiteit. ... Dit geldt zowel voor natuurbossen als bossen met productie”*.

Inderdaad. Maar waar kaalkap wordt toegepast (zoals beoogd in de nationale concept Bossenstrategie), krijgen bomen de kans niet om oud te worden of om dood hout te gaan leveren.

Aanbeveling: Omdat oude bossen en bossen in verval fase schaars zijn, en dus bijzondere natuur- en landschapswaarde herbergen, zou een verbod op kaalkap ervan op basis van artikel 4.2 sub 3 van de Wet Natuurbescherming overwogen kunnen worden.

Financiering van rasters

Het Uitvoeringsprogramma “Vitaal en divers bos” bevat een specifieke maatregel betreffende de financiële ondersteuning bij het plaatsen van wildrasters. Er is ook een voorwaarde aan verbonden: de WBE moet het geplande afschot hebben gehaald.

Het oprichten van wildrasters is een effectief middel om meer loofhoutverjonging van de grond te krijgen.

Het oprichten van rasters houdt echter ook een risico in. Boscijgenaren die vrijwel gratis wildrasters mogen plaatsen kunnen dat aangrijpen om bos versneld rigoureu te kappen om daarmee zoveel mogelijk ruimte te scheppen voor verjonging. Dat leidt tot kaalkap, waarna dank zij de betaalde rasters, goedkoop over de gehele vlakte kan worden verjongd. Met alle negatieve gevolgen voor de beleving, biodiversiteit, koolstofbinding en klimaatrobustheid.

Aanbeveling: Stel als extra voorwaarde aan de financiering van wildrasters de verplichting om ook binnen het te plaatsen wildraster de bosstructuur en het bosklimaat in stand te

houden. Dat is te bereiken door de houtoogst slechts via uitdunnen of individuele uitkap te laten plaatsvinden. Zonder kaalkap.

Ecologisch faunabeheer

De gewenste ontwikkeling van de Gelderse bossen tot gemende bossen met veel loofbomen (verloofing) wordt op veel plaatsen belemmerd door de hoge vraatdruk door de fauna. Grootschalige, betaalbare, verloofing van de bossen is alleen via *natuurlijke* bosverjonging te realiseren. En natuurlijke verjonging van loofbomen vereist, op zijn minst periodiek, een lage vraatdruk.

Er wordt al heel lang gestreefd naar het verlagen van de wildstand. Tot op heden met weinig succes. De aanpak richt zich standaard op het *permanent* verlagen van de wildstand, en overal. Als dat zou lukken, wordt echter ook de natuurbeleving sterk verminderd. Dat is ongewenst. Gelukkig is voor het tot stand brengen van natuurlijke loofhoutverjonging een *permanente* lage wildstand niet nodig.

Door in een bosgebied periodiek een lage wildstand aan te houden, kan de loofhoutverjonging tot stand komen. Buiten dat gebied kan de wildstand dan zonder bezwaar hoger blijven.

Na verloop van tijd, de lengte daarvan moet uit nader onderzoek blijken, wordt in een ander bosgebied de wildstand verlaagd en kan in het eerste gebied de stand weer toenemen. Deze benadering vindt z'n parallel in natuurlijke situaties, waar wildstanden periodiek wisselen, vooral onder invloed van het gedrag van predatoren. Jagers kunnen dat gedrag nabootsen³.

Aanbeveling: Onderzoek de effectiviteit en praktische uitvoerbaarheid van ecologisch jagen.

Nieuw bos.

Onze bestaande bossen zijn grotendeels voedselarme bossen, op arme, zure, droge gronden. Nu er nieuw bos wordt aangelegd kan dit het beste op vochtige voedselrijke gronden. Door de uitbreidingslocaties te bepalen op basis van bodemkundige, hydrologische en ecologische gebiedskenmerken kan het areaal van gevarieerd soortenrijk loofbos een flinke impuls krijgen. Met name uitbreiding langs beken biedt kansen: beekbegeleidende bossen zijn schaars, zijn van nature rijk aan planten- en diersoorten, vertragen de waterafvoer en fungeren als ecologische corridors tussen natuurgebieden langs of nabij de beken. Bossen langs beken bieden een uitgelezen kans om klimaatdoelen, KRW-verplichtingen en biodiversiteitsopgaven te combineren.

³ Kuper, J.H., 2019. Naar een natuurlijker bos. Sleutelrol voor de jacht. De Jager, #8 – augustus 2019.

Om de biodiversiteit vanaf het moment van aanleg te optimaliseren, is het gewenst de aantallen boompjes die geplant gaan worden te beperken tot maximaal 500 per hectare, verdeeld over groepjes van diverse inheemse boomsoorten. Zij moeten de huidige biodiversiteit de toekomst in dragen. Een beperkt deel van de planten kunnen zuidelijke boomsoorten zijn. Aanplant van hoge aantallen boompjes per hectare, zoals in de traditionele bosbouw gebruikelijk is, leidt tot bossen die de komende vijftig jaar nauwelijks ruimte bieden aan het natuurlijke spectrum van de biodiversiteit.

Aanbeveling: selecteer gronden die voor bosuitbreiding in aanmerking komen op basis van bodemkundige, hydrologische en ecologische gebiedskenmerken, en schaarste van de bijbehorende bostypes.

Plant in nieuw bos lage aantallen boompjes per hectare, waarvan slechts een beperkt deel uitheems kan zijn, zodat vanaf het moment van aanleg direct ruimte is voor veel biodiversiteit.

Hoogachtend,

Namens de Stichting Natuurvolgend Bosbeheer,
Dr. Ir. Jaap H. Kuper, secretaris.

www.natuurvolgendbosbeheer.nl

Januari 2021.